

Botanikus-kert Budapesten.

A napokban egy lap újra szóba hozta a fél emberöltő óta vajudó *budapesti botanikus-kert ügyét*, megemlítve, hogy az e studiumot látogató egyetemi hallgatók elhatározták, hogy ez ügyben mozgalmat indítanak. Nézetem szerint ez teljesen kárbaveszett fáradság, mert ha egy negyed század megannyi felterjesztése, gyűlésezése, kilincselése és érvelése ez ügy érdekében hiábavaló volt, akkor arra gondolni sem lehet, hogy az ő gyenge hangjuk talál majd meghallgatásra.

Minden művelt ember csak sajnálhatja, hogy nálunk éppen a természettudomány részesül a legmosztohább elbánásban, botanikus kertünk nincs és növénytani intézeteink néhány szobába beszorítva részben hiányos felszerelésükkel, messze elmaradnak a művelt külföld enemű intézetei mögött. Természetesen a nagyközönség alig tud ez állapotokról valamit, így talán nem lesz érdektelen, ha csak egy-két szóval is, ez alkalmából, ezekkel megismerkedik. Azt mindenki tudja, hogy a budapesti botanikus kertet beépítették, kivágva előbb félszázados és idősebb fáit. E barbár eljárást még a kétségbeesett végszükség sem mentené ki, pedig erről abban az időben szó sem volt, mert egész utcasorok roskadozó vískóval bíró telkei ekkor még oleszó áron voltak megszereshetőek. De ha már ily menthetetlen lépésre tökélték el magukat az intéző körök, elengedhetlen kötelességük lett volna egyidejűleg egy újabb botanikus-kert létesítéséről gondoskodni, — mert hiszen a 30—40 évet igénylő arborétum nem nő ki budapesti bérkaszárnya módjára a földből. A budapesti, ugynevezett, botanikus-kert jelenleg egy mellék utcába torkollik és régi területének egy zugában húzódik meg s megamputatált állapotában szomorú látványt nyújt.

A *kolozsvári növénykert* a néhai gróf Mikó-féle híres angolkertben foglal helyet, melyet a Muzéum-egylet adott szerződésileg át az egyetemnek, kikötve azt, hogy más célra használni nem szabad, minthogy Erdély teljes fa és cserje-floráját és nagyrészt a virágos növényeket is tartalmazta ez időben. A kormány, mikor ily ajándék birtokába jut, kötelességszerűleg kell, hogy mindent megtegyen a végből, hogy azt fentartsa és fejlessze. Elvárta volna a nemzet, hogy már Erdély különleges helyzetére való tekintettel is nemcsak a kert tartja meg teljes érintetlenségben, hanem azt euópai magaslatra emeli, hogy ha már a művelt nyuátnak nem is, hanem szomszédainknak és a balkánl népeknek imponáljunk. Sajnos, nem így történt, hanem azzal a rögeszmével, mely nálunk minden talpalatnyi helyet betégláz, minden tiltakozás ellenére, a budapesti botanikus-kert mintájára beleépítette nem a növénytani intézetet, a világrt sem, hanem a chemiait. Elvonta tehát a kertet eredeti céljától, több mint öt ezer négyzetméter terület-

közben jön meg az étvágy, majd sorra jön a fizikai és paleontologiai, csak nem — mint külföldön a legtöbb helyen — az önálló növénytani intézetet. Az új chemiai intézetet sok-sok apró és egy öreg kéményével vigan füstöli és kormozza be a kert többi részét annak nem nagy hasznára, nem is szólva arról, hogy pogányok telepedtek meg uram a mi örökünkben. Birunk mi magyarok azért kitünően organizált, minden szükségessel ellátott, modern botanikus kertet is és pedig — *Zagrebben*. E kert első beruházására 40—40 ezer koronát, évente pedig 26 ezer koronát kap, addig a kolozsvári 10 ezret és évente két tanár között megosztva 3 és 5, összesen 8 ezer koronát élvez. Ez az oka azután annak, hogy aki a teljes speciális kárpáti florát látni és tanulmányozni akarja, az azt teljes pompájában nem Erdélyben, de Breslauban fogja megtalálni, mert nálunk úgy vélik, hogy utóvégre is az a fontos, hogy valahol meglegyen. A világrt se gondolja az olvasó, hogy talán az intéző körök nem szívesen változtatnának a helyzeten, de hát nekünk mindenre van pénzünk, csak művelődési célra nem, minden ott feneklik meg, hogy kénytelenek vagyunk, mint a szatócs, kicsinyben és részletfizetésre dolgozni és vásárolni.

Ami a *növénytani intézeteinket* illeti, erről még kevesebb jót mondhatunk. Kezdjük a kolozsvárin, ez a központi egyetemi palota földszintjén és 6 ablakkal a souterainben kapott otthont. Nem óhajtok. nem is céloim, hogy részletekbe bocsátkozzam, csak röviden azt említem meg, hogy a helyiségek már tulton-tul szűkek, mert a hallgatóság azóta a kétszere-sénél is több, mióta az intézet helyét kijelölték. Az alagsor, hol a gyógyszerészek mikroszkopizálnak, sőtét, a mikroszkopok nagyrészt 30 évesek és vakok és a személyzet sem elegendő. Hogy mily küzdelmet folytatott ideális szorgalmu tudós professzora, hogy intézetét a legszükségesebbel berendezhesse, az csaknem hihetetlen, de mint jellemző tényt felemlitem, hogy asztalos és könyvkötő-műhely állított fel, hogy betanított szolgálai házilag állítsák elő a közönségesebb berendezési tárgyakat, illetve, hogy az évekig pénzhiány miatt bekötetlenül heverő drága könyveket és folyóiratokat bekössék. Külföldön, mikor egy tudományos intézet felépül, azzal még az ügyet teljesen elintézettnek nem tekintik, hanem egyidejűleg be is rendezik azt a legújabb tapasztalatok és vívmányok szerint; mi a fatális pénztelenség miatt várva várjuk a miniszteri látogatást, hogy s sivár állapot személyes megismerése alapján néhány dolgozó-asztalt vagy szekrényt ki lehessen tőle csikarni. Németországban egyszerűen megrendelik valamely speciálista cégnél a szükséges tárgyakat, nálunk a tanár, ha csak egy csepp ambició szorult beléje és lomtárba való ócska dolgokkal meg nem elégszik, akkor dolga végezten éljelét nappallá téve, leül, kiméresigéli és lerajzolja előbb a szükséges tárgyat, és az ahhoz tapasztalathány folytán alig értő iparosnál, hosszú időrabló tanácskozások után, rendeli csak meg, sokszor bizony

ségben hagyott adósságot nyógi, 6—10 éves adósságok, ugy belföldi, mint külföldi cégeknél nem ritkák. Mondanom sem kell, hogy mindez apró és nagy bajok bizony nem igen fokozzák az ügybuzgalmát, a legtöbb tanár belefáradva, kedvetlenül magára hagyja a dolgokat és kizárólag az előirt penzumát rója le nap-nap után, természetesen nem a tudomány nagy előnyére. Ha mégis akad olyan tanár, ki tudománya iránti szeretetből merített energiával megküzd a poklokkal is, azt a maradiak vagy közönyösök gunyolják és ellené, ahol csak lehet — more patrio — áskálódnak és nem restellik még a másik világrészből is visszaráncigálni.

A *budapesti növénytani intézetet*, ellentétben a kolozsvárral, mely részben nagyon is mélyen nyert elhelyezést, közel a házfedelhez, egész a padlásig magasztalták fel. A budapesti professzornak ugyan kevesebb küzdelme volt az ugyancsak néhány szobából álló intézete berendezési tárgyainak kiegészítésével, de nem is modernek azok, — ő harcát botanikus kertje érdekében küzdötte *végig* — mert bizony, ami abból megmaradt, azt a zugot, bátran végnek nevezhetjük. Hogy, aki tudományán testtel-lélelkel csüng, aki tudományos munkásságát nem meríti ki előadásainak könyv alakban való kiadásával, hanem a tudományban számot tevő, önálló buvárkodásban látja élete célját, annak bizony keservesen kell éreznie a sivár idők járását, mikor kivagdosott és kifosztott kertjében ex offo tartózkodik (ott a lakása) és mikor egy negyed század óta hiába fáradt, mert nekünk botanikus-kert nem kell, ez nem produktív vállalkozás. Pedig ebben is tévednek és minthogy mi csak német tudományra esküszünk (mert a többinek nyelvét nem értjük) újból német példára hivatkozom. Poroszországnak 9 egyeteme van és mindegyike bir botanikus kerttel és a legtöbbje önálló növénytani intézettel, magában a füvészkeretben, amelyekben az ismert világ összes jellegzetes flóra-típusai oly példányokban vannak képviselve, melyeknek beszerzése és elhozatala — már óriási arányuknál fogva is — roppant költséges és körülményes. Ennek dacára vagy éppen emiatt az ily módon népszerűsített növénytani ismeretek odavezettek, hogy csak egyet említsék a sok közül, hogy az ilyen „hasznot hajtó“ növények kultiválása és általánosítása végre is, valósággal pénzkereső forrássá vált, nem is szólva arról a szellemi haszonról, melyet a tudománynak hozott és melylyel tekintélyét emelte. A francia virág- és illatszer-kultuszának az egész világ adózik, pedig az végső elemzésben a botanikus kertből indult ki.

A budapesti harmadik (műegyetemi) növénytani intézetről csak azt említem meg, hogy egy, nem egészen legújabb kimutatás szerint, évi átalánya 400 korona — egy napidijas néhány hónapi díjja. Az összes magyar egyetemi növénytani intézetek évi budgettje együttvéve annyi, mint a *zagrebi* egymagában. Ehhez nem kell kommentár. Abban az elutasító, rideg álláspontban, melylyel a kormány a botanikus-kert ügyét évtizedek óta kezeli, ludas a magyar közönség

vénykultuszhoz nincs, még kevésbé áldozatkésztségünk. Franciaországban a szegény polgár is, ha napi bevásárlását végzi a nagy vásárcsarnokok körül, néhány souért virágot vesz, mert ez nála lelki szükség. Minálunk nagy általánosságban el lehet mondani, hogy mi tulajdonképen a virágot nem a virágért magáért szeretjük, ez nálunk csupán disz vagy afféle szerelmi attributum, de semmi esetre sem lelki szükséglet, mi a virágkultuszban oly gyönyörűséget nem találunk, hogy azért önzetlenül áldozni is tudnánk. Frankfurtban a világhírű pálmakert részvénytársasági alapon létesült, nálunk különbet lehetne alkotni fél költséggel, mert a mi klimánk jobb és ingyenes thermális fűtővizünk van a Gellért-hegy tövében; mégis ott létesült az és nem nálunk; mert az a mi viszonyaink között elképzelhetlen, hogy mi drága pénzen csak azért vegyünk részvényeket, hogy ingyen belépti jegyünk legyen, mint ott az eset. Mi ennyire már nem rajongunk a virágért.

Amint említettem előbb, sem megfelelő, modern botanikus kertben elhelyezett növényteni intézetünk nincs, sem botanikus kertünk, — azért nem komoly dolog 3-ik és 4-ik egyetemekről diskurálni. — Építsük ki előbb az elhanyagolt és mostoha sorsban sinylődő fakultást, emeljük ki őket a souterainból, szállítsuk le a padlás környékéről, gondoskodjunk kellő tágas helyiségekről, elégséges számú személyzetről és főleg mikroszkopokról. Leghelyesebben akkor járunk el, ha sürgősen megalkotjuk a botanikus kertet és abban helyezük el az önálló növényteni intézetet és csak akkor, ha a meglevő jól el van látva, alapítsunk újabb egyetemeket.

Mert az a körülmény, hogy csak két egyetemünk van és nem több, lehet sajnálatra méltó körülmény, de, hogy Magyarországnak a modern botanikus kertje a csonka egyetemű Zagrebben van, az valósággal kulturbotrány.